

Slaget på Fyrisvallarna och kampen vid Uppsala.

I.

Sveriges historia efter Ansgars besök fram till omkring år 1000 är fattig på tilldragelser, som blivit omnämnda i historiska skrifter. Ett undantag utgöres av det slag, som den svenske konungen Erik, i de isländska sagorna nämnd den segersälle, utkämpade i slutet av det 10. århundradet. Det är den enda tilldragelse i Sveriges historia under denna tidrymd, som förmått intressera de isländska sagadiktarna.

Första gången striden omtalas är i Olav Tryggvasons saga av Odd Snorrason¹. Som Eriks motståndare nämner Odd en Styrbjörn utan att redogöra för dennes härkomst eller ställning. Platsen, där striden stått, omtalar han ej. Redan i Odds skildring gripa övernaturliga krafter in i striden, och där omnämnes Eriks löfte att mot seger giva sitt liv åt Oden efter tio år. Efterhand bli uppgifterna om slaget utförligare. I Knytlingasagan² anges för första gången platsen för drabbningen: »Styrbjörn kämpade på Fyrisvallarna med svearnas konung Erik den segersälle, sin farbroder.» Skildringen av slaget når i de isländska sagaverken sin kulmen i Styrbjörns þáttr, som ingår i Flateyarbók. Här omnämnas alla de händelser, som sedan regelbundet återkomma i de olika framställningarna av Sveriges historia — Styrbjörns krav på sin farbroder Erik att få konungadöme efter sin fader, hans fredliga uppgörelse med honom, utlandsresan, hövdingeskapet över Jomsborgsvikingarna, hans tvister med Harald Gormson, fåget till Uppland, Styrbjörns uppbrännande av sina skepp, Harald Gormsons flykt, striden på Fyrisvallarna med Styrbjörns blot till Tor och Eriks löfte till Oden samt dennes besök hos den svenske konungen, Eriks slutliga seger och Styrbjörns undergång³. Ännu 1919 ligger Styrbjörns þáttr till grund för

¹ Fornmannasögur X, sid. 220, 283.

² Fornmannasögur XI, sid. 180.

³ Flateyarbók, ed. G. Vigfusson och C. R. Unger, II, sid. 70—73.

Oscar Montelius' skildring av slaget på Fyrisvallarna¹, trots att den kritiska historieforskningen dessförinnan återfört detta slag från sagadiktarnas fantasifulle värld till den på historiskt konstaterbara fakta mindre rika verkligheten.

I sina »Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000» gjorde Lauritz Weibull 1911 för första gången en kritisk analys av sagornas skildring av slaget på Fyrisvallarna². Han uppvisade därvid, hur berättelsen om striden mellan Erik Segersäll och Styrbjörn stått under folkfantasiens och sagamännens ombildande inflytande. Redan då den av Odd Snorrason för första gången upptecknades, har den befunnit sig på ett plan utanför verkligheten med ingrepp av övernaturliga makter; efterhand har skildringen utökats med allmänt gängse sägenmotiv. Lauritz Weibull redogjorde närmare för de omständigheter, som föranlett sagamännen att å ena sidan förlägga slaget till Fyrisvallarna, å andra sidan indraga Harald Gormson i striden. Enligt honom hade drabbningen förlagts till Fyrisvallarna under inflytande av två skaldeverser, författade av Thorvald Hjaltason, vilka berätta om ett slag, »som en Erik hållit vid fästningsgården på Fyrisvall, där han nedhögg sina motståndare, byteslystna vikingar, som styrt hemifrån till Sverige». För sammanställningen av Styrbjörn och Harald Gormson hade en annan skaldevers, som saknar författarens namn, legat till grund: »Icke ville jyderna bringa godset till skeppen förrän Styrbjörns stranddjur stodo på land; nu är Danmarks drottning gången i kämparnas här; berövad land och folk lever han kuvad av ödet». Lauritz Weibull sammanfattade sin uppfattning av slaget på Fyrisvallarna sålunda: »Berättelserna om striden mellan Erik Segersäll och Styrbjörn äro resultatet av stegvis fortgående kombinationer närmast på grundval av skaldeverser och tydligen ur historisk synpunkt fullständigt värdelösa — icke ens det grundfaktum, som ligger bakom, kan exakt konstateras».

Lauritz Weibull tog i sina Kritiska undersökningar även upp till behandling förhållandet mellan slaget på Fyrisvallarna och det Toke Gormsons och Asbjörn Tokasons vikingatåg till Uppsala, om vilket uppgifter äro inhuggna på två runstenar i Skåne, den ena i Hällestad, den andra i Sjörup. Dessa uppgifter hava, alltså sedan P. A. Munch satte dem i samband med slaget på Fyrisvallarna, intagit en framträdande plats i den vetenskapliga diskussionen om slaget. Avsikten med föreliggande uppsats är att söka klargöra deras förhållande till slaget.

¹ Sveriges historia till våra dagar. I Forntiden, sid. 285 ff.

² Kritiska undersökningar, sid. 83 ff.

Hällestadsrunstenens inskrift har följande lydelse:

askil sati stin þansi ifti (r) tuka kurms
sun sar hulan trutin.

sar flu aigi
at ub salum
satu trikar
iftir sin bruþ (r)
stin a biarki
stupan runum
þir kurms tuka
kiku nistir.

»Askil reste denna sten efter Toke Gorms son, för honom en huld drott. Han flydde icke vid Uppsala. Kämpar satte efter deras broder sten på höjden, försedd med runor. De gingo Gorms Toke närmast.»¹

Inskriften på runstenen i Sjörup lyder:

[sa] ksi sati sti [n] þasi huftir a (s) biurn
sin filaga (t) u (k) a (s) [sun].

sar flu aki
a (t) ub sa (l) [u] m
an ua

maþ an uabn a (f) þi.

»Saxe reste denna sten efter sin stridskamrat Asbjörn, Tokes son. Han flydde icke vid Uppsala utan kämpade, så länge han hade vapen.»²

Den förste, som satte dessa runstenarnas uppgifter i samband med de isländska sagornas Fyrisvallslag, var, såsom ovan nämnts, P. A. Munch. Det skedde emellertid endast i förbigående³. Ludvig Wimmer i »De danske Runemindesmærker» behandlade däremot utförligt förhållandet⁴. Med utgångspunkt från att det var samma slag, som de olika källorna avsågo, förklarade Wimmer, att det icke var Harald Gormson, som hade varit danskarnas ledare i tåget mot Uppland. I stället hade det varit den på runstenen i Hällestad omtalade Toke Gormson, vilken av Wimmer gjordes till Harald Gormsons broder. Det resultat, till vilket Wimmer med ledning av uppgifterna på runstenarna i Hällestad och Sjörup kom, var att en här av danskar, huvudsak-

¹ Ludvig F. A. Wimmer: De danske Runemindesmærker I, sid. 85.

² A. a. sid. 96.

³ Det norske folks historie. I:2, sid. 100.

⁴ De danske Runemindesmærker, sid. 97 ff.

ligen bestående av skåningar, hade under Harald Gormsons broder Tokes ledning deltagit i Styrbjörns tåg mot Erik Segersäll och i slaget på Fyrisvallarna. Sedan Toke och hans son Asbjörn stupat, hade resten av danskarna tagit till flykten och efter hemkomsten rest runstenar till minne av sina stupade anförare.

Det var mot denna Wimmers omdiktning av sagornas Styrbjörnsslag, som Lauritz Weibull i ovannämnda avhandling riktade sin kritik. Han påpekade därvid, att historien ej känner till någon son av Gorm den gamle med namnet Toke¹. I »Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning» av samme författare förklarades vidare, att de litterära källorna tillåter icke ens konstaterandet av själva grundfaktum: Styrbjörnsslaget. »Men även om så varit fallet, skulle dock alltid omöjligheten kvarstått att i tid sammanställa och identifiera slaget på Fyrisvallarna och slaget vid Uppsala. Wimmer förklarar visserligen, att de runinskrifter, som berättar om det senare, tillhöra tiden närmast efter åren 980—985, men en datering av denna art är givetvis lika omöjlig, då det gäller odaterade inskrifter med runor som med en senare tids bokstäver; till yttermera visso passar denna datering icke in i hans eget kronologiska system utan en ej oväsentlig jämkning i detsamma. Identifikationen av de båda slagen är vetenskapligt ogörlig»².

Denna Lauritz Weibulls slutsats fick inte stå oanfäktad. Sam Clason och Arthur Stille förklarade sig 1918 vara av annan mening. Därvid reducerade den förstnämnde problemet till förhållandet mellan de båda äldsta källorna, Thorvald Hjaltasons samtida skaldeverser och uppgifterna på runstenarna i Hällestad och Sjörup. Han ansåg, att det var samma händelse, som omnämndes i de båda källorna. Med denna utgångspunkt menade han även, att den senare traditionens uppgift, att det varit Styrbjörn, som kämpat mot Erik Segersäll på Fyrisvallarna, ej var utan värde³. Stille förklarade Weibulls ovan refererade mening vara präglad av hyperkritik. Utan att vilja antaga Wimmers slutsatser förklarade han, att »man i varje fall bör anse det sannolikt, att det är fråga om samma strid, då det torde vara synnerligen osannolikt, att man vid denna tid från Skåne och andra delar av Sydsandinavien gjort upprepade anfall just mot Uppsala»⁴.

¹ Kritiska undersökningar, sid. 89.

² Historisk-kritisk metod, sid. 18.

³ Handlingar rörande tillsättandet av professorsämbetet i historia vid universitetet i Lund 1918. II, sid. 20.

⁴ Sammastädes. II, sid. 107.

De forskare, som senast tagit upp problemet till behandling, hava varit Curt Weibull och Lis Jacobsen. De hava kommit till mot varandra stridande resultat.

I kapitlet om slaget på Fyrisvallarna i »Sverige och dess nordiska grannmakter under den tidigare medeltiden» anslöt sig Curt Weibull i fråga om Styrbjörns och Harald Gormsons deltagande i slaget och de isländska sagornas skildring av dettas förlopp till Lauritz Weibulls mening: »man måste starkt tveka om Styrbjörnsslaget är att hänföra till sagan eller historien. Det kan icke vetenskapligt konstateras, att slaget ägt rum»¹. Men till förhållandet mellan runinskrifterna i Hällestad och Sjörup och Thorvald Hjaltasons skaldeverser intog han en annan ståndpunkt.

Följande likheter talade enligt honom för att runstenarnas kamp vid Uppsala var samma händelse som den av Thorvald Hjaltason besjungna striden på Fyrisvallarna:

- 1) Samma stridsplats, endast benämnd med olika namn;
- 2) Tidpunkten för den i de olika källorna skildrade händelsen densamma;
- 3) Inskrifternas och versernas korta berättelser överensstämmande så långt detta kan väntas med hänsyn till de båda källornas art: det talas på båda ställen om krigare, som från främmande land — från Skåne och »hemifrån till Sverige» — dragit till Uppsala och Fyrisvallarna och där efter lidet nederlag gripit till flykten.

Med dessa överensstämmelser för ögonen, menade Curt Weibull, var det icke »befogat att låta de olika källorna hänsyfta på tvenne olika, till samma tid förlagda strider vid Uppsala. Runstenarnas inskrifter och verserna böra läsas i sammanhang med varandra. De bära vittnesbörd om att byteslystna vikingar mot slutet av det 10. århundradet dragit på krigståg till Sverige, men här besegrats på Fyrisvallarna vid Uppsala», samt att »Erik Segersäll en gång på Fyrisvallarna vid Uppsala vunnit en seger över skånska stormän och vikingar».

Mot det resultat, till vilket Curt Weibull sålunda kommit beträffande förhållandet mellan Thorvald Hjaltasons skaldeverser och runinskrifterna i Hällestad och Sjörup, vände sig Lis Jacobsen i en uppsats: »Vikingetidens 'historiske' danske Runeinskrifter», publicerad i »Scandia» 1932².

Mot den första av de av Curt Weibull anförda likheterna i

¹ Sverige och dess nordiska grannmakter, sid. 57 ff.

² Scandia V, sid. 125.

de båda källorna hade hon ingenting att invända: kampplatsen »kan være den samme». Men beträffande den andra synpunkten förklarade hon, att det var »næppe rigtigt, at den Tid hvor den i Versene og i Indskrifterne omtalte Begivenhed har funnit Sted er den samme»¹. Som bevis anförde hon vad redan Lauritz Weibull 1911 konstaterat, nämligen »att Wimmer för att kunna få runstenarna i Hellestad och Sjørup just till denna tid (d. v. s. omkring 980—985, då Thorvald Hjaltason antagits hava diktat sina verser) har måst skapa det ej oviktiga faktum, att runskriftens utveckling försiggått något hastigare i det östra Danmark, i Skåne, än i det västra, på Jylland och på öarna». Att så varit fallet, bestreds av Lis Jacobsen. Enligt henne vilade Wimmers slutsats endast på hans datering av Hällestads- och Sjørupsrunstenarna. Men om skriftens olika utveckling i det östra och västra Danmark förklarade hon, att vi ingenting visste. Däremot vore språkformerna mera konservativa i Skåne än i Jylland. Lis Jacobsen daterade Hällestadsstenarna till 1000-talet. Ifall slaget på Fyrisvallarna ägde rum 985, kunna enligt henne inskrifterna på ovan nämnda runstenar, »der efter deres Indhold er rejst i umiddelbar Tilknytning til Uppsala Kampen, da ikke dreje sig om de danskes Flugt i Fyrisvold-Slaget».

Lis Jacobsen riktade sin kritik även mot den tredje av de av Curt Weibull framhållna likheterna. Hon förnekade, att det fanns en överensstämmelse i de båda källornas skildring av kampen — att angriparna efter lidet nederlag gripit till flykten. Enligt hennes mening flydde icke Toke Gormson och hans män. Runskriften förklarar om Toke Gormson: han flydde icke; om hans män säges ingenting; man har inte rätt att sluta sig till att de flydde, ty det är oriktigt att antaga, att »der har været et Modsætningsforhold mellem Toke Gormsøn og Asbjørn Tokesøn paa den ene Side og deres Følge eller Kampfæller paa den anden».

Det erkännes gärna, att man ej kan komma till ett säkert resultat vare sig i den ena eller andra riktningen vid jämförelse mellan de olika källornas ålder. Lis Jacobsen kan därför, vad än som kan anföras mot hennes ståndpunkt, hava rätt i sitt påstående om oförenlighet i tid. Däremot kan hon inte gärna ha rätt i sitt andra argument mot Curt Weibulls uppfattning om att det finns ett sammanhang mellan de båda källorna, nämligen då hon bestrider, att angriparna i båda fallen lidit nederlag och gripit till flykten.

Som bevis för sitt påstående, att Hällestadsstenens uppgift

¹ Scandia V, sid. 125 ff.

om Toke Gormson, att denne ej flydde, »sar flu aigi», ej kan jämföras med Thorvald Hjaltasons uppgift om angriparna, att av deras tallösa här förblevo blott de, som flydde, i livet¹, förklarade Lis Jacobsen, att runstenens uttryckssätt var litotiskt. Hon jämförde Hällestadsstenens uppgift om Toke Gormson, att denne ej flydde, med Chimène's ord till Cid: »Je ne te hais point!», d. v. s. »jag älskar dig ömt», och ett uttryck i Óttars Knútsdrápa: »hrafn né svaltat», vilket bör översättas med att »korparna hade överflöd på mat» — icke: »korparna svulto ej, vilket örarna gjorde». Med dessa uttryck för ögonen, förklarade Lis Jacobsen, »kan man ikke nære Tivl om, hvorledes Ordene »sár fló égi» skal tolkes; »han flyktede ikke» er litotisk Udtryk for »han stormede frem»¹. Och då man enligt henne inte har rättighet att antaga, att det har funnits en motsättning mellan Toke och hans män, bortfaller därmed likheten i de båda källornas uttryckssätt, nämligen att angriparna i båda fallen gripit till flykten.

Man behöver icke gå så långt som till Óttar eller Corneille för att finna ett passande motstycke till Hällestadsrunstenens uttryck om Toke Gormson: »Han flydde icke vid Uppsala». Man behöver icke gå längre än till den med runstenen i Hällestad sammanhörande runstenen i Sjørup. På denna står nämligen också uttrycket: »han flydde icke vid Uppsala». Men här åtföljes det omedelbart av satsen: »utan kämpade så länge han hade vapen». Detta kan icke innebära någonting annat än att Asbjörn Tokason, efter vilken Sjørupsstenen rests, blivit dödad på valplatsen vid Uppsala. Samma öde har vederfarits Toke Gormson. Toke omtalas av runresaren som dennes hulde drott. Asbjörn har förmodligen varit Tokes son, ehuru intet med visshet därom kan vetas. I varje fall har han varit en framstående man, eftersom en runsten rests till hans minne. Vad kan vara mera karaktäristiskt för ett nederlag än anförarnas död? Därför kan man inte med Lis Jacobsen förneka, att det finns en överensstämmelse mellan utgången av Toke Gormsons kamp vid Uppsala och den av Thorvald Hjaltason besjungna drabbningen på Fyrisvallarna. I båda fallen har striden slutat med angriparnas nederlag.

Man frågar sig: finns det då icke någon möjlighet att nå till ett resultat i spörsmålet om förhållandet mellan slaget på Fyrisvallarna såsom det skildrats i den äldsta källan, Thorvald Hjaltasons skaldeverser, och uppgifterna på runstenarna i Hällestad och

¹ Så översätter Lis Jacobsen skaldeversens uppgift om angriparnas flykt och hänvisar till Finnur Jónsson, Skjaldedigtning I. B. Om tydningen av skaldeversen, se nedan sid. 139.

² Scandia V, sid. 127.

Sjörup om skånska vikingars kamp vid Uppsala? En sådan finns. Frågan kan — i motsats till så många andra problem i den tidens historia — besvaras med en säkerhet, som inte gärna lämnar plats för några på vetenskaplig grund byggda tvivelsmål.

II.

För problemets lösning fordras, att man går djupare i källorna än de tidigare forskarna i detta fall hava gjort. I fråga om behandlingen av runstenarnas uppgifter kunna inga invändningar göras. Angående läsningen och tolkningen av runorna finnes ingen motsättning, åtminstone ej någon, som har betydelse ur historisk synpunkt. Däremot kunna anmärkningar av avgörande art riktas mot den behandling, som vederfarits Thorvald Hjaltasons skaldeverser.

De forskare, som mest ingående behandlat frågan om förhållandet mellan Hällestads- och Sjörupsrunstenarnas uppgifter och Thorvald Hjaltasons skaldeverser, hava, när de anfört skaldeverserna, begagnat sig av Finnur Jónssons sammelpupplaga av den norsk-isländska skaldediktningen, upplaga B, »Rettet Tekst». Finnur Jónssons »rettede Tekst» ligger till grund för både Curt Weibulls och Lis Jacobsens arbeten. Men nu är förhållandet det, att Finnur Jónsson i sin B-upplaga väsentligen omändrat ovan nämnda skaldeverser. Såsom de framträda i hans edition, lämna de helt andra historiska uppgifter om angrifarna än vad dikterna enligt den enda bevarade handskriften, Flateyrbók, meddela. För jämförelse anför jag här nedan dels dikterna, såsom de te sig i Finnur Jónssons B-upplaga och därmed i den hittillsvarande forskningen, dels vad som står att läsa i handskriften.

Finnur Jónssons »rettede Tekst» (Skjaldedigtning B I, sid. 111):

1.

*Fari til Fýrisvallar,
folka tungls, hverr's hungrar,
vødr, at virkis garði
vestr kveldriðu hesta;
þar hefr hreggdrauga höggvit
(hóllaust es þat) sólar
elfar skíðs fyr ulfa
Eiríkr í dyn geira.*

2.

*Ítt varð ǫlna fjalla
ǫrkveðjondum beðjar
til Svíþjóðar síðan
sveim víkinga heiman;
þat eitt lifir þeira,
þeir höfðu lið fleira,
(gótt vas) hers (at henda)
hundmargs, es rann undan.*

- I: »Krigare, varje ulv, som är hungrig, kan komma västerut till fästningsgården på Fyrisvallen; där har Erik nedhuggit krigarna till ulvarna i striden. Det är intet prål.»
- II: »Olycksbringande blev därefter vikingarnas färd hemifrån till Sverige för de byteslystna själva. Blott de av deras tallösa här äro i livet, som flydde; de hade större här än vi; det var lätt att inhändiga dem.»

Versernas utseende i handskriften (Skj. A I, sid. 117):

1.

*Farit til fyris uallar
folka tungls huerr er hungrar
vødr at uirkis garde
uestr kuellridu hesta
þar hefir hreggdøgguar höggvit
hollaust er þat solar
elfar skíns firi ulfa
eiríkr í dyn geira.*

2.

*Ítt uard elfar fjalla
auðkueðiundum beðjar
til svíþjóðar síðan
sveims víkinga heiman
þat eitt lifir þeira
þeir höfðu lið fleira
gott uar her at henda
hundings er ran undan.*

Den jónssonska förändringen av Thorvald Hjaltasons första vers har ingen betydelse ur historisk synpunkt. För historikern spelar det ingen roll, om Erik nedhuggit *elfar skíðs sólar hreggdrauga*, »utförare av sköldens storm», d. v. s. krigare, såsom Finnur Jónsson har det, eller om han huggit *elfar skíðs (skíns) solar hreggdøgguar*, »sköldens storms dagg», en poetisk omskrivning för blod, såsom det står att läsa i handskriften. Meningen blir i de båda fallen densamma.

Den andra versens historiska uppgifter hava däremot av Finnur Jónsson fullständigt omdiktats. Han fann, att dess utseende i handskriften ej passade för den sagas innehåll, vars uppgifter den skulle bestyrka. Därför ändrade han den äldsta källan, skaldeversen, så att denna kom att stämma överens med den c:a 400 år yngre prosaberättelsen Styrbjörns þátt. Handskriftens *elfar fjalla auðkueðiundum beðjar*, »för fjällens älvs strands rikedomskrävare», förändrades till *ǫlna fjalla ǫrkveðjondum beðjar*, »för de raske krävorna av ormens bädd (guldet)». *Her hundings* »Hundings här», förvandlade han till *hers hundmargs*, »av den tallösa hären». Dessutom förde han dessa ord in i ett annat, nygjort sammanhang, *þat eitt lifir þeira hundmargs hers*, »blott de av deras tallösa här är i livet», än dit de enligt handskriften logiskt och grammatiskt höra: *gótt vas her at henda Hundings*, »det var lätt att fånga Hundings här». För vetenskapligt ändamål är den av Finnur Jónsson så omdiktade versen oanvändbar.

Problemet från filologisk och historisk synpunkt är hur Thorvald Hjaltasons andra vers, sådan den föreligger i handskriften, bör översättas. Alla filologer, som sysslat med denna sak, äro eniga om att den första halvstrofens utseende i handskriften måste ändras något, eftersom intet subjekt finnes. De äro också ense om att det är handskriftens *sæims* jämte det därmed förbundna *ill* som bör ändras, så att det kan bliva subjekt. Det är därvid likgiltigt, om man med Finnur Jónsson gör *sæims* till ett neutrum *sveim* och förändrar *ill* till *ilt*, eller om man med Ernst A. Kock gör det till ett maskulinum *sveimr* och ändrar *ill* till det med *sveimr* korresponderande *illr*. Både *sveim* och *sveimr* betyda »strövtåg», »färd». Ändringen av handskriften är ur teknisk synpunkt mycket oskyldig. Det kan inte vara tal om något annat än ett rent mekaniskt fel från skrivarens sida.

Ernst A. Kock¹ låter handskriftens *elfar fjalla audkuediundum bediar* innehålla en geografisk beskrivning på angriparnas hemtrakt. Första halvstrofen översattes av honom sålunda:

»Olycksdiger vikingsfärden
hemifrån till Svitjod sedan
blev för guldets krävare från
fjällen invid älvens strand.»

Denna översättning är språkligt oantastbar.

Docent Ivar Lindquist har meddelat, att han anser *elfar fjalla audkuediundum bediar* vara en kenning för guld. Han översätter uttrycket: »för krävarna av fjällens älvs bottens rikedom», en hänsyftning på den i Rhen nedsänkta Nibelungsskatten. Den av honom antagna kenningen saknar emellertid motstycke. I skaldespråkets hundratals hänsyftningar på guldet i Rhen stå uttrycken för »flod», »vatten», undantagslöst i direkt förbindelse med beteckningar för ljusfenomen, »eld», »glans» o. d., *bál, brandr, eldr, gløð, logi* m. fl., t. ex. *Rínar logi*, »Rhens låga». Ett »havets eld» är ingenstädes utbytt mot ett »havets bottens eld», ej heller mot ett »havets bottens rikedom». Appellativet *auðr* står dessutom aldrig såsom huvudord i kenning; det står genomgående såsom bestämning i personkenningar av typen *auðar Hlín*, »rikedomens huldinna, kvinna».

Det enda, som skulle tala för Ivar Lindquists tolkning, vore, att i den 400 år yngre Styrbjörns þáttr den ovan anförda geografiska beskrivningen på angriparnas hemtrakt ej passar in i sammanhanget. Emellertid är det ej en ovanlig företeelse inom sagalitteraturen, att skaldedikter placerats i fullständigt felaktigt sam-

¹ Notationes norrœnæ, § 1946.

manhang. I det här fallet borttryckes grunden för invändningar i det nämnda hänseendet gentemot Ernst A. Kocks syn på Thorvald Hjaltasons första halvstrof genom den andra halvstrofen av samma vers: enligt denna hette angriparnas ledare *Hundin g*¹, *gótt vas her at henda Hundings*, »det var lätt att fånga Hundings här» — icke Styrbjörn, såsom den omgivande prosan uppgiver².

Översättningen av Thorvald Hjaltasons andra skaldevers blir sålunda:

»Olycksdiger blev sedan vikingafärden för männen från fjällen vid älvens strand (eller: för männen från fjällälvens strand) hemifrån till Sverige. Endast den av dem lever, som flydde. De hade större här. Det var lätt att fånga Hundings här.»

Vilka äro de slutledningar, som numera — sedan diktarens verser återfått den gestalt, som de hava i handskriften — kunna dragas i frågan om förhållandet mellan det slag på Fyrisvallarna, som Thorvald Hjaltason besjungit, och Hällestads- och Sjörupsrunstenarnas meddelanden om skånska vikingars kamp vid Uppsala?

Det kan ej vara tal om att det är samma drabbning som avses, och att Toke Gormson från Hällestad och Asbjörn Tokason från Sjörup i Skåne varit de av Thorvald Hjaltason besjungna personerna — dessa kommo under Hundings anförarskap från fjällen vid älvstranden.

Den omständigheten, att i båda de avhandlade fallen angriparna tagit till flykten, är utan betydelse för frågan, om de båda skildringarna avse en och samma strid. Båda källorna hava författats i bunden form. Det fornnordiska skaldespråket hade många stående former, när det gällde att prisa hjälten. Bland dennes viktigaste egenskaper var dels att han icke själv flydde i striden, dels att han drev sina motståndare på flykten. Därför omnämnes flykt i skaldespråket alltför ofta för att kunna gälla såsom någonting speciellt, utmärkande; om flykt talas på en massa ställen, som icke hava det minsta med varandra att skaffa. Om blodbad och flykt, liksom i Thorvald Hjaltasons *þat eitt lifir þeira es rann undan*, »blott den av dem lever, som flydde», talas exempelvis i *hlóð mildr Jótum . . . rak síðan flóttu*³, »fursten nedlade jutarna och förföljde sedan de flyende»;

¹ Notationes norrœnæ, § 380.

² För den, som i handskriftens *aud-* skulle vilja se en hänsyftning på Uppsala öd, vore den geografiska tydningen av *elfar fjalla bediar* en nödvändighet.

³ Finnur Jónsson: Skjaldedigtning I B, sid. 55.

*flyði margr menlundr . . . valr tók vøll at hylja*¹, »många flydde, de fallna betäckte fältet». Utan syftning på en bestämd situation, endast såsom stereotypa epiteter stå attributen av typen *Helga flóttá traudan*², »Helge den flyktsene»; *ættum goðir menn, þeir ekki flæja*³, »ättegoda män, som icke fly».

Överallt i dylika citat innebär talet om flykt eller icke-flykt ett prisande av diktens hjälte. Det lände Erik till beröm, då Thorvald Hjaltason diktade om hans fienders flykt. Det var likaså beröm för Toke Gormson, då den anonyme rundiktaren om honom ristade, att han icke flydde. Likheten i dessa uttryck stödja inte slutsatsen, att den förres strid mot Hunding på Fyrisvallarna var densamma som den senares mot en okänd fiende vid Uppsala.

Vad vi av historiskt säkra källor⁴ känna till om slag i Uppland under denna tid är dels en Eriks kamp på Fyrisvallarna mot byteslystna män, som under Hundings anförarskap kommit dit, förmodligen från en älvstrand i en fjälltrakt, dels en strid vid Uppsala, i vilken angriparna under Toke Gormson kommit från det fjäll- och älvlösa södra Skåne. I båda fallen hava de anfallande lidit nederlag.

Vi veta ej något bestämt, när de båda slagen stått, ej heller vilken Erik det var, som drev Hundings här på flykten. Författaren till Styrbjörns þátr i Flateyarbók har uppgivit, att diktaren av verserna hette Thorvald Hjaltason. Om denna uppgift

¹ Skjaldedigtning B I, sid. 483.

² H. Hund II, 20.

³ Skj. B. I, 170.

⁴ För att Thorvald Hjaltasons skaldeverser äro äkta och böra anses hava historiskt värde, tala följande omständigheter. För det första passa de, med det utseende de hava i handskriften, dåligt in i det sammanhang, där de infogats i Flateyarbók. Lika litet som versernas sätt att beskriva angriparna kan passa för Toke Gormson från Skåne, lika litet kan det passa för Styrbjörn eller Harald Gormson från Danmark. Om nu författaren till Styrbjörns þátr genom att själv dikta en skaldevers velat styrka trovärdigheten hos sin berättelse, hade han säkerligen diktat något, som bättre passat in i hans skildring än de nu efter handskriften anförda verserna. Och för det andra uppmanar diktaren av verserna ulvarna att fara västerut till fästningsgärdet på Fyrisvallen. Den, som har skrivit detta, bör själv hava varit närvarande vid drabbningen. Det är inte troligt, att en sagaförfattare på Island i en vers, som han själv författat, uppmanat någon att begiva sig västerut till Fyrisvallen.

är riktig, och denne Thorvald var den Thorvald, som i Landnámabók nämnes såsom son till landnamsmannen Hjalte¹, kan den Erik, som i verserna nämnes såsom segrare, möjligen hava varit svearnas konung Erik Segersäll. Men längre än till lösa antaganden kan man med våra nuvarande källor inte komma.

Slaget på Fyrisvallarna har intagit en central punkt i Nordens äldsta historia. Med utgångspunkt från skaldeverser skapade de isländska sagamännen en fantasifull skildring av Erik Segersälls kamp på Fyrisvallarna mot Styrbjörn och av Harald Gormsons deltagande i dennes tåg mot Uppland. Lauritz Weibull blottade 1911 det historiskt värdelösa i sagornas skildring av detta slag. Och med utgångspunkt från uppgifter på runstenar i Hällestad och Sjörup om skånska vikingars kamp och nederlag vid Uppsala omdiktade i sin tur Ludvig F. A. Wimmer sagamännens berättelser om slaget. Även Wimmers omdiktning kritiserades av Lauritz Weibull. Enligt Curt Weibull fanns det emellertid ett bestämt sammanhang mellan å ena sidan runstenarna i Hällestad och Sjörup och å den andra sidan den äldsta källan för sagornas skildring av slaget på Fyrisvallarna, Thorvald Hjaltasons skaldeverser².

Resultatet av föreliggande undersökning är, att efter påvisande av den äkta texten i Thorvald Hjaltasons verser tidigare harmonisering måste förkastas. De äldsta källorna om slag vid Uppsala och på Fyrisvallarna avse strider under skilda angripare. Den ene: Toke Gormson; den andre: Hunding.

I ovanstående undersökning har framdragits ett exempel bland många på det otillförlitliga och ofta även i historiskt avseende vilseledande sätt, varpå Finnur Jónsson återgivit och utlagt fornnordisk diktning. Vid historiska arbeten, som bygga på hans

¹ Landnámabók, ed. V. Dahlerup m. fl., sid. 103.

² Huvudändamålet med Lis Jacobsens undersökning var ett bestående av att man med Wimmer får efter de isländska sagornas kronologiska uppgifter om Styrbjörns slaget datera ovannämnda runstenar till 980—985. Min kritik av hennes bevisföring mot Curt Weibulls antagande, att Thorvald Hjaltasons skaldeverser och runstenarna i Hällestad och Sjörup skulle avse samma slag, rubbar ej hennes från Lauritz Weibull upptagna kritik av Wimmers datering. Tvärtom giver det resultat, till vilket jag kommit ifråga om förhållande mellan ovannämnda källor, en säkrare grund för densamma.

edition av den norsk-isländska skaldediktningen, kräves den största varsamhet. En kontrollerande jämförelse med den kritik, som under senare år riktats mot editionen, framförallt i »Notationes norrœnæ» av Ernst A. Kock, är nödvändig.

Ove Moberg.